

FOLOSIREA IMPROPRIE A UNOR CUVINTE DERIVATE

Anastasia PLATON

The article is an overall approach to the problem of inappropriate use of words derived from the diserve perspective of linguistic researchers with the presentation of examples of statements that contain improperly used derived words.

They have been extracted from articles belonging to the journalistic style, wich show the frequent presence of this phenomenon.

Se știe că lexicul se deosebește de gramatică prin capacitatea sa de schimbare: în orice perioadă din istoria unei limbi, sunt cuvinte care dispar sau care se întâlnesc tot mai rar, întrebuițarea lor restrângându-se la domenii speciale sau la anumite regiuni; totodată, se produce fenomenul invers: apar, de obicei în număr mai mare, lexeme noi. E vorba de cuvinte din alte limbi sau de creații interne, formate din elementele de care dispune limba respectivă și care sunt destinate să îmbrăce conceptele inedite, pe care viața unui popor, în multiplele ei forme, le creează și le impune comunicării [3, p.173-174].

Acest fenomen – derivarea sau compunerea, se manifestă constant, în cursul istoriei unei limbi, prin particularitățile care caracterizează, din această perspectivă, o anumită perioadă, deosebind-o de altele.

Iată o greșeală de acest tip, excerptată dintr-o publicație: „O nouă *găselniță*: calorimetre de gaz băgate pe gâtul românilor”. (O nouă *găselniță*: calorimetre de gaz băgate pe gâtul românilor, digi24.ro, 18.01.2017) *Găselniță* (*găsi* + suf. *-elniță*) este un termen din limbajul familiar care are sensul de situație de efect, descoperită și exploatată de cineva (într-o operă literară, de critică etc.). La o analiză mai atentă a cuvântului *găselniță* în articolul de dicționar, vedem că el nu se potrivește în contextul utilizat, deoarece domeniul tehnic nu are nimic comun cu cel al operelor literare. Corect: „O nouă *invenție*: calorimetre de gaz băgate pe gâtul românilor”.

Potrivit cercetătorului Ilie-Șt. Rădulescu, în subcapitolul unui studiu „Inovații derivative și emfază lexicală în comunicarea interpersonală și oficială”, constată că cei ce scriu articole și vor să pară intelectuali și superiori apelează la un vocabular emfatic, presărat cu termeni neobișnuiți, artificiali, construiți „ad-hoc” după modele lexicale, ce li se par, ca sonoritate, mai distinse, mai culte. Astfel, se exp-

lică prezența următoarelor formulări, în care ni se relatează că cineva este nemulțumit de „poltronitatea comentatorilor, a analiștilor și a mărturisitorilor”, că „s-a acalmat cât de cât situația din Bosnia”, că e tot mai accentuată tendința de mediocrizare a generațiilor tinere”, că necazurile unei femei „au fost vitralizate corespunzător într-un reportaj”, că anumite amendamente juridice „vizează și procedura de vacantare a unei funcții, că extremiștii „extremizează greutățile”, că președintele unei ședințe de consiliu s-a convins de „nestaturitatea soluției”, prezentate de un vorbitor, că „e ușor să lansăm afaceri după legea de prudențialitate financiară”, că albanezii din Kosovo vor un statut de statalitate”, că între „mai multe fenomene înrudite semantic și pragmatic” apar formule modalizatoare de incertitudine” etc. [4, p.215].

Același cercetător menționează că tendința de a introduce noul nu se limitează la resursele interne, ci apelează și la termeni străini, îndeosebi, la cei neincluși în *Dicționarul explicativ* [4, p. 215].

În lucrările de cultivare a limbii sunt explicate frecvent unele lexeme. Unul dintre ele este, bunăoară, cuvântul *fortuit*, care are sensul de: „venit pe neașteptate; *neprevăzut, inopinat; întâmplător*. *Fortuit* se întrebuințează corect în contexte de genul: *eveniment fortuit, întâmplare fortuită, sosirea fortuită a cuiva*”. Etimonul său latinesc este adjectivul „*fortuītus*”, ceea ce se traduce ca „întâm-plător”, care face parte din aceeași familie lexicală cu substantivele latinești „*fors*”, „*fortis*”, „întâmplare, soartă” și „*fortuna, -ae*” – „soartă bună, noroc; nenorocire”.

Fortuit este însă utilizat cu înțelesul „forțat, silit, obligat”, greșeală dintre două fenomene lingvistice : etimologia populară și atracția paronimică. Concret, se produce apropierea de cuvintele „a forța, forțat și forță”, cu care *fortuit* se aseamănă formal. Așadar, cuvântului *fortuit* i se atribuie impropriu sensul „forțat”.

Deși consemnat de multă vreme, prezent chiar și în indicațiile de cultivare a limbii din manualele școlare, „fortuit”, cu accepția „forțat”, continuă să facă „victime” [2, p.181-182]. Iată un alt exemplu concludent: „Pot să spun că *am fost fortuit* să fac anumite improvizații, și aici mă refer la Tănase ...” (De ce a ratat Steaua victoria cu Poli! Ilie:„Am fost fortuit să fac improvizații! Cum?”, sport.ro, 01.05.2017) Corect:„ Pot să spun că *am fost nevoit* să fac anumite improvizații, și aici mă refer la Tănase”.

Problema folosirii derivatelor neologice este abordată de prof. I.

Condrea în articolul „Euromoda lexicală”. Se precizează că termenul de compunere *euro*, are, de fapt, sensul de monedă a Uniunii Europene, apoi cu înțelesul „*al Europei, specific Europei etc.*”, a obținut semnificații apreciative, cu caracter pozitiv și înseamnă *bun, de calitate înaltă, modern, demn de încredere, calificat etc.* Actualmente, se atestă îmbinări ca *geamuri euro, reparații euro*. Pentru a-și face publicitate, diverse companii invită clienții, prin intermediul site-urilor, ca *euro-vacanța, euro-imobil, euro-moda etc.*, declarând că prestează *servicii euro* și propun numai decît obiecte de *calitate euro*. Prefixoidul *euro* însă este limitat doar la acest sens. Îl observăm în termeni *la modă*, precum *euroconcurs, euroconferință, euroobservator etc.* Se spune chiar *EuroȘcolarul* și *EuroPreșcolarul*. Jurnaliștii, deseori, apelează la termenul de compunere *euro* pentru persiflarea situațiilor *eurocioban, eurobrînză, euroscumpiri, eurofițe etc.* [1, p.10].

Este de subliniat că avem ocazia să întâlnim frecvent termeni din diverse domenii care ne dau bătăi de cap la înțelegerea sensului lor, mai ales că nici DEX-ul nu le atestă. Iată câteva lexeme din cele abordate *supra*: *conotativitate, permisivitate, suspendabilitate, recepționalitate, literativitate etc.*

Derivatele de genul celor enumerate, în general, își fac prezența mai frecvent în stilul publicistic, forme, care, de fapt, erau demult în atenția lingviștilor. Inițial, când au apărut, ele au fost combătute, ca mai apoi să fie acceptate, devenind „normale”. În aceeași categorie a derivatelor alcătuite cu sufixul *-itate*, ***precedat de -abil***, intră cuvintele: *mortabilitate, obligativitate etc.*[2, p 32].

Modificarea lexicului se produce cu o viteză mai mare decît a gramaticii. Inițial, respinse de lingviști, derivatele obțin „teritoriu” mai mare de la o perioadă de timp la alta. Acest lucru are loc din cauza preferințelor pentru inovații din partea publicului. Deși lingviștii fac tot posibilul să explice erorile comise, constatăm că, mai devreme sau mai târziu, ele obțin conotații ample și sunt puse în aplicare.

Referințe:

1. CONDREA, I. Euromoda lexicală. În: Ziarul „Universitatea”, 26.05.2017.
2. DRAGOMIRESCU, A., NICOLAE, Al. *101 greșeli de lexic și de semantică*. București: Humanitas, 2011. 260 p.
3. GUȚU ROMALO, V. *Corectitudine și greșeală, Limba română de azi*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită. București: Humanitas, 2008. 296 p.

4. RĂDULESCU, I.-Șt. *Să vorbim și să scriem corect. Erori frecvente în limbajul cotidian*. București: Niculescu, 2008. 229 p.
5. www.digi24.ro
6. www.dexonline.ro
7. www.sport.ro

Recomandat
Eugenia DODON, dr., conf.univ.